Suomen ympäristökeskus
Finlands miljöcentral
Finnish Environment Institute

Valmistelija:
Erikoistutkija
Jarno Turunen
Meri- ja vesiratkaisut

24.9.2026

SYKE/2026/2091

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta
mmv@eduskunta.fi

Julkinen

Viite: Maa- ja metsätalousvaliokunta tiistai 29.09.2026 klo 10.00 / HE 84/2026 vp / Asiantuntijapyyntö
Asia: HE 84/2026 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vesilain muuttamisesta
https://www.eduskunta.fi/pdf/HE+84/2026

Suomen ympäristökeskuksen kirjallinen asiantuntijalausunto

Suomen ympäristökeskus (Syke) kiittää mahdollisuudesta lausua maa- ja metsätalousvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle, joka koskee vesilain muuttamista. Lakiesityksessä on kyse vesilain muuttamisesta siten, että lainvoimaiseen vesivoimalaitoksen vesitalouslupaan voitaisiin yleistä kalatalousetua valvovan viranomaisen hakemuksesta ja lupaviranomaisen päätöksellä lisätä kalatalousvelvoite, kalatalousmaksu tai näiden yhdistelmä sellaisessa tilanteessa, jossa vesivoimalaitoksen lupamääräyksiin ei ole sisältynyt kalatalousvelvoitteita (ns. nollavelvoitelaitokset).

1. Syken keskeiset näkemykset

Syke pitää ehdotettua vesilain muutosta tarpeellisena ja katsoo sen edistävän erityisesti vaelluskalakantojen luontaisen elinkierron palauttamista sekä vesienhoidon ympäristötavoitteiden saavuttamista. Lakimuutos voi myös, ainakin epäsuorasti, edesauttaa EU:n ennallistamisasetuksen 9 artiklan tavoitteita vapaana virtaavien jokien osalta, mikäli asetettu velvoite luo toiminnanharjoittajalle kannusteen luopua vesivoimasta.

Syke kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että esityksen vaikuttavuutta voivat rajoittaa erityisesti velvoitteiden kustannusten kohtuullisuutta koskeva vaatimus, soveltamisalan rajaaminen vesivoimalaitoksiin sekä hakemuksen vireillepano-oikeuden rajaaminen kalatalousviranomaiselle. Yleisen edun kannalta vähämerkityksellisten vesivoimalaitosten kohdalla laitoksen poistaminen ja jokijatkumon palauttaminen olisi ympäristötavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisempi ratkaisu kuin kalatien rakentaminen tai muiden kalatalousvelvoitteiden määrääminen.

2. Lakimuutos on tarpeellinen vaelluskalakantojen ja vesienhoidon tavoitteiden kannalta

Vesistöjen patoaminen ja hyödyntäminen vesivoiman tuotantoon vaikuttaa merkittävällä tavalla vesistöjemme ekologiseen tilaan. Padot katkaisevat eliöstön, erityisesti kalojen, vapaan liikkuvuuden vesistöjen välillä. Lisäksi patoaltaiden alle on jäänyt merkittävä osa alkuperäisistä jokiemme koski- ja virta-alueista. Merkittävin ympäristövaikutus vesivoimalla on ollut vaelluskalakantoihimme, joiden lisääntyminen

Suomen ympäristökeskus | Finlands miljöcentral | Finnish Environment Institute
Latokartanonkaari 11 | 00790 Helsinki | FINLAND
+358 295 251 000 | mailto: kirjaamo@syke.fi | Y-tunnus 0996189-5 | **syke.fi**

ja syönnösvaellus edellyttävät toimivaa kytkeytyneisyyttä vesistöjen välillä ja lisääntymiseen soveltuvia virta- ja koskialueita.

Virtavesiemme vaelluskaloista ankerias ja järvilohi ovat äärimmäisen uhanalaisia, vaellussiika, meritaimen ja järvitaimen (67° leveyspiirin eteläpuolella) erittäin uhanalaisia ja lohi vaarantunut. Esimerkiksi alkuperäisestä noin 30:stä Suomen Itämeren puoleisen lohikannasta on alkuperäinen luonnossa lisääntyvä kanta enää Simojoessa ja Tornionjoen vesistössä. Samoin noin 60 meritaimenjoesta luontainen kanta on jäljellä enää noin 15:ssä. Nykyisin valtaosaa vaelluskalakannoistamme pidetään yllä laitosviljelyllä ja istutuksilla. Merkittävin syy tilan heikkenemiseen on ollut jokien patoaminen vesivoiman ja osin tulvasuojelun vuoksi. Vaelluskalakannoissa tapahtuneita muutoksia voikin pitää yhtenä merkittävimmistä ja näkyvimmistä esimerkeistä vesistöihimme kohdistuneesta luontokadosta.

EU:n vesipuitedirektiivin (2000/60/EY) ympäristötavoitteina on estää vesien tilan heikkeneminen ja saavuttaa vesien hyvä ekologinen ja kemiallinen tila. Direktiivi on kansallisesti toimeenpantu lailla vesienhoidon järjestämisestä (1299/2004, vesienhoitolaki), valtioneuvoston asetuksella vesienhoidon järjestämisestä (1040/2006) ja valtioneuvoston asetuksella vesienhoitoalueista (1303/2004). Käynnissä olevalla 3. vesienhoitokaudella (2021–2027) vesimuodostumien hydrologis-morfologiset muutokset, kuten patoaminen, on tunnistettu merkittäväksi vesistön tilaa heikentäväksi paineeksi 983 pintavesimuodostumassa. Vesienhoitosuunnitelmissa onkin esitetty kalankulkua helpottavia toimenpiteitä toteutettavaksi lähes 400 vesimuodostumassa.

3. Esitys parantaa mahdollisuuksia muuttaa vanhoja vesitalouslupia vain rajatusti

Nykyinen vesilaki turvaa vesitalousluville varsin vahvan pysyvyyssuojan ja rajoittaa siten mahdollisuuksia tarkistaa tai muuttaa vesitalouslupia ympäristötavoitteiden, kuten vesienhoidon, edistämiseksi. Vesilain 3 luvun 22 § mahdollistaa kalatalousvelvoitteiden muuttamisen, mikäli olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet. Kyseinen pykälä onkin ollut keskeisin keino hakea muutoksia vesitalouslupien kalatalousvelvoitteisiin tilanteissa, joissa olennaisesti muuttuneet olosuhteet voidaan osoittaa. Vaikka lupamuutokset koskevat ensisijaisesti kalataloudellisten velvoitteiden ajantasaistamista, niillä on merkittävä rooli myös vesienhoidon tavoitteiden edistämisessä. Kalatalousvelvoitteiden muutoksella pyritään tyypillisesti parantamaan vaelluskalojen luontaisen elinkierron toteutumista sekä kohentamaan voimatalousjokien elinympäristöjen tilaa laajemminkin.

Muiden ympäristöä koskevien yleisten lupamääräysten tarkistamiseen tai uusien määräysten antamiseen sovelletaan sen sijaan vesilain 3 luvun 21 §:ää ja vanhojen säännöstelylupien osalta 19 luvun 7 §:ää. 3:21 §:n mukaan lupamääräysten tarkistaminen tai uusien määräysten antaminen ei saa sanottavasti vähentää hankkeesta saatavaa hyötyä, ja määräysten antamisesta aiheutuvat muut kuin vähäiset edunmenetykset on määrättävä hakijan korvattaviksi. Nämä edellytykset rajoittavat viranomaisen mahdollisuuksia tarkistaa ja muuttaa vesitalouslupia esimerkiksi vesienhoidon tavoitteiden saavuttamiseksi.

Euroopan komissio on 3.10.2024 antamassaan rikkomuspäätöksessä (INFR(2024)2196) kehottanut Suomea noudattamaan vesipuitedirektiivin velvoitteita. Komissio on kiinnittänyt huomiota muun muassa tarpeeseen valvoa ja tarkistaa veden käyttöön liittyviä lupia direktiivin ympäristötavoitteiden saavuttamiseksi. Syke katsoo,

Suomen ympäristökeskus | Finlands miljöcentral | Finnish Environment Institute
Latokartanonkaari 11 | 00790 Helsinki | FINLAND
+358 295 251 000 | mailto: kirjaamo@syke.fi | Y-tunnus 0996189-5 | syke.fi

että hallituksen esityksessä vesilain 3 lukuun lisättävä uusi 3:21 a § lisää osittain viranomaisen mahdollisuuksia tarkistaa ja muuttaa näitä lupia, mutta ainoastaan nollavelvoitelaitosten osalta.

4. Soveltamisalaa ja vireillepano-oikeutta tulisi laajentaa

Esitys on rajattu koskemaan vesivoimalaitoksia, jolloin lakimuutos ei koske sellaisia muita vesirakenteita, kuten vedenottoon tai pelkästään virtaaman säännöstelyyn liittyviä patoja, joilla ei ole kalatalousvelvoitteita, mutta mahdollisesti kielteisiä vaikutuksia kalakantoihin.

Hallituksen esitysluonnoksessa aloite kalatalousmääräysten lisäämiseksi nollavelvoitelupiin on rajattu elinvoimakeskusten kalatalousviranomaiselle. Tätä voidaan pitää luontevana, koska ko. viranomainen vastaa yleisen kalatalousedun valvonnasta ja käyttää puhevaltaa kalatalousasioissa. Syke katsoo kuitenkin, että vastaava toimivalta tulisi olla myös lupa- ja valvontaviraston vesienhoitoyksiköllä, joka vastaa vesienhoidon suunnittelusta. Toimivallan laajentaminen mahdollistaisi aloitteen tekemisen paremmin myös vesienhoidon tavoitteiden näkökulmasta ja voisi siten laajentaa resursseja lupamuutoshakemuksiin.

5. Kustannusten kohtuullisuus voi rajoittaa lain vaikuttavuutta

Esityksen 21 a §:n 2 momentin mukaan kalatalousvelvoitteesta, -maksusta tai näiden yhdistelmästä ei saa aiheuta niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna luvanhaltijalle kohtuuttomia kustannuksia. Lisäksi pykälän 3 momentin mukaan luvanhaltijalla on oikeus valtion korvaukseen vesivoiman menetyksestä johtuvasta hyödyn olennaisesta vähenemisestä. Korvausta voidaan sovitella ottaen huomioon laitosta koskevat lupamääräykset ja aika, jolloin vesivoimaa on voitu käyttää hyväksi. Ottaen huomioon, että valtaosa nollavelvoitelaitoksista on teholtaan pieniä (0,1-5 MW) tai hyvin pieniä (< 0,1 MW) vesivoimaloita (hallituksen esitys, taulukko 2), voi kalatievelvoite tehdä toiminnasta kannattamatonta ja muodostaa useissa tapauksissa kohtuuttoman kustannuksen toiminnanharjoittajalle.

Tämä voi rajoittaa kalatalousviranomaisen mahdollisuuksia haettavien lupamääräysten sisällön osalta, jolloin haettaviksi määräyksiksi voisi kalatien sijasta tulla kalojen istutusvelvoite tai kalatalousmaksu. Näillä velvoitteilla ei kuitenkaan tyypillisesti ole merkittävää hyötyä vesienhoidon tavoitteiden kannalta. Lain soveltaminen ja hallinto-oikeudessa muodostuva oikeuskäytäntö tulee lopulta määrittämään kustannusten kohtuullisuuden suhteessa kalataloudellisiin hyötyihin ja vesistön käytöstä syntyvän hyödyn olennaisen vähenemisen tason.

6. Vähämerkityksellisten vesivoimalaitosten poistaminen on kalatalousvelvoitteita vaikuttavampi ratkaisu

Syken näkemyksen mukaan yleisen edun kannalta vähämerkityksellisten vesivoimalaitosten poistaminen on ympäristötavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisempi ratkaisu kuin kalateiden rakentaminen tai muiden kalatalousvelvoitteiden määrääminen, jotka edelleen vähentävät ko. hankkeiden

Suomen ympäristökeskus | Finlands miljöcentral | Finnish Environment Institute
Latokartanonkaari 11 | 00790 Helsinki | FINLAND
+358 295 251 000 | mailto: kirjaamo@syke.fi | Y-tunnus 0996189-5 | **syke.fi**

tyypillisesti vähäistä voimataloushyötyä tai niiden yksityistä etua. Kalatalousmaksuja voidaan käyttää vaikutusalueella vesien kunnostustoimenpiteisiin, mutta käytännössä niitä käytetään usein kalojen istutuksiin. Istutusten hyödyt ovat rajallisia, ja joissakin tapauksissa ne voivat jopa aiheuttaa haittaa, jos riskinä on vesistön alkuperäisten kalakantojen risteytyminen vierasperäisten istutuskantojen kanssa. Lakimuutos ei kuitenkaan sinänsä estä mahdollisuutta voimalaitoksen lunastamiseen esimerkiksi valtion tukemana NOUSU-ohjelman kautta. Lainvalmistelun aiemmassa vaiheessa esillä ollut ehdotus erityisistä säännöksistä nollavelvoitelaitosten lunastus- ja korvausperusteista olisi kuitenkin saattanut selkeyttää menettelyä.

Käytännössä pienten vesivoimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttaminen on useissa tapauksissa johtanut tilanteeseen, jossa asetetut velvoitteet ovat luoneet luvanhaltijalle kannustimen luopua vesivoimatuotannosta kokonaan. Yksi esimerkki tästä ovat Rautjärven Hiitolanjoen kolme voimalaitosta, joiden omistajat päätyivät myymään voimalaitokset osin kalatalousvelvoitteiden muutoksen seurauksena. Tämän jälkeen voimalaitokset voitiin uuden omistajan tavoitteiden mukaisesti purkaa. Näin ollen esitetyllä lakimuutoksella ja sen toimeenpanolla voidaan odottaa vastaavanlaisia vaikutuksia myös muualla.

7. Johtopäätökset

Syke pitää ehdotettua muutosta tarpeellisena ja kannattaa sen hyväksymistä. Esitys parantaa mahdollisuuksia saattaa nollavelvoitelaitosten kalatalousvelvoitteita vastaamaan nykyistä tietoa vesivoiman vaikutuksista ja edistää vaelluskalakantojen luontaisen elinkierron palauttamista sekä vesienhoidon ympäristötavoitteiden saavuttamista.

Syke katsoo kuitenkin, että lain soveltamisalan rajaaminen vain vesivoimalaitoksiin jättää sen ulkopuolelle muita kalojen kulkua ja vesien ekologista tilaa heikentäviä vesirakenteita. Nollavelvoitelaitosten tyypillisesti pieni koko suhteessa kalateistä syntyviin kustannuksiin voi muodostua rajoittavaksi tekijäksi esityksessä sille, että kalatiet olisivat ensisijainen kalatalousvelvoitteen muoto, vaikka ne velvoitteena parhaiten edistäisivät vesienhoidon tavoitteita.

Erityisesti pienissä ja yleisen edun kannalta vähämerkityksellisissä vesivoimalaitoksissa tulisi lisäksi turvata mahdollisuudet sellaisiin ratkaisuihin, joissa vesivoimatuotannosta luovutaan ja jokijatkumo palautetaan, jos tämä tuottaa kalatalousvelvoitteita suuremman ekologisen hyödyn.

Tämän lausunnon valmisteluun ovat osallistuneet erikoistutkija Jarno Turunen ja ryhmäpäällikkö Milla Mäenpää-Engelbredt

Jakelu mmv@eduskunta.fi
Kopio kirjaamo@syke.fi

Suomen ympäristökeskus | Finlands miljöcentral | Finnish Environment Institute
Latokartanonkaari 11 | 00790 Helsinki | FINLAND
+358 295 251 000 | mailto: kirjaamo@syke.fi | Y-tunnus 0996189-5 | syke.fi

Asiakirja: **SYKE/2026/2091-3 Lausunto, Maa- ja metsätalousvaliokunta tiistai 29.09.2026 klo 10.00 / HE 84/2026 vp / Asiantuntijapyyntö**

Seuraavat henkilöt (organisaationimen mukaisessa aakkosjärjestyksessä) ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti. / Följande personer (i bokstavsordning efter organisationens namn) har undertecknat detta dokument elektroniskt. / This document has been electronically signed by the following persons (in alphabetical order according to their organization's name):

Leif Schulman, Suomen ympäristökeskus
Jarno Turunen, Suomen ympäristökeskus, vesien- ja merenhoito

Signed By:Jarno Turunen
Signed at:2026-09-24 11:58:44 +03:00
Reason:I approve this document

Signed By:Leif Schulman
Signed at:2026-09-27 17:20:16 +03:00
Reason:I approve this document

Suomen ympäristökeskus | Finlands miljöcentral | Finnish Environment Institute
Latokartanonkaari 11 | 00790 Helsinki | FINLAND
+358 295 251 000 | mailto: kirjaamo@syke.fi | Y-tunnus 0996189-5 | **syke.fi**